

УДК 340.15:340.154

А. Ю. Стащак

**ЕКСТРАДИЦІЯ ЗЛОЧИНЦІВ ВІДПОВІДНО
ДО МІЖНАРОДНИХ УГОД РОСІЙСЬКОЇ ІМПЕРІЇ
(ДРУГА ПОЛОВИНА ХІХ – ПОЧАТОК ХХ СТ.)**

У результаті проведеного аналізу міжнародних нормативно-правових актів, укладених Російською імперією протягом 1861–1917 рр. з іноземними державами, розглянуто основні положення та вимоги до екстрадиції злочинців, умови їх видачі та прийому; надано перелік основних груп і складів злочинів, за які передбачалася взаємна видача злочинців.

Ключові слова: міграція, міжнародний договір, конвенція, декларація, екстрадиція, прийом злочинця.

Сучасний рівень глобалізації суспільства, все більше зростання міграційної активності населення, відкритість кордонів, високий рівень інформатизації суспільства та відносна доступність і швидкість транскордонного переміщення сприяють поглибленню між-національних злочинних зв'язків, створюють умови для вчинення

злочинів на території однієї країни та уникнення відповідальності за них на території іншої. Екстрадиція злочинців у сучасному світі являє собою одну з важливих форм міжнародної співпраці держав у боротьбі зі злочинністю. Історія видачі злочинців сягає у глибину століть, однак становлення нормативного корпусу міжнародно-правового регулювання цього питання відноситься до XIX – початку XX століття. Міжнародні нормативно-правові акти, що регулюють питання міграції, ратифіковані Україною, становлять значну частину законодавства нашої держави у сфері міграції. Зважаючи на це, ретроспективний аналіз міжнародних угод, укладених Російською імперією на врегулювання питань екстрадиції злочинців, становить науковий інтерес, дозволить під час подальших наукових розвідок провести компаративний аналіз із сучасними міжнародно-правовими актами та надасть можливість визначити напрями удосконалення сучасного законодавства.

Питання видачі злочинців становило предмет дослідження багатьох фахівців у галузі міжнародного, кримінального та кримінально-процесуального права, зокрема: М. А. Макарова [1], В. І. Мотиля [2], С. С. Нестеренко [3], В. С. Березняка [4], М. П. Свистуленко [5], Т. С. Гавриш [6], Ю. Г. Васильєва [7] та ін. Проте історія екстрадиції, зокрема її міжнародно-правове регулювання в Російській імперії протягом 1861–1917 рр., залишилася поза увагою дослідників. Враховуючи ці обставини, вважаємо обраний предмет дослідження актуальним та таким, що потребує уваги і подальших наукових розвідок у вказаному напрямку.

Мета статті – провести аналіз міжнародно-правових актів у сфері екстрадиції, укладених Російською імперією з іноземними державами протягом другої половини XIX – початку XX сторіччя.

Протягом періоду, який розглядається автором у статті, варто відмітити активне регулювання міграційних процесів з боку Росії на міжнародному рівні, про що свідчить велика кількість укладених міжнародних договорів, направлених на регулювання міграційних питань. На протязі другої половини XIX – XX ст. Російська імперія стала учасницею близько 40 міжнародних угод, що стосувалися міграції підданих та іноземців. Із них 19 регулювали екстрадицію злочинців: «Конвенція про взаємну видачу злочинців, укладена між Росією і Данією» [8], «Конвенція між Росією і Нідерландами про видачу злочинців» [9], «Конвенція про видачу злочинців між Росією і Гессеном» [10], «Конвенція про видачу злочинців між Росією і Італією» [11], «Конвенція про взаємну видачу злочинців, укладена між Росією і Швейцарією» [12], «Конвенція про взаємну видачу злочинців між Росією і Австро-Угорщиною» [13], «Конвенція про взаємну видачу злочинців, укладена між Росією і Іспанією» [14], «Про додаткову декларацію до конвенції про взаємну видачу злочинців, укладеної між Росією і Бельгією» [15], «Конвенція між Росією і Князівством Монако про взаємну видачу злочинців»

[16], «Нота, обміняна між Росією і Пруссією, про взаємну видачу злочинців» [17], «Про обмін міністерських нот між Російською імперією і Баварією про взаємну видачу злочинців» [18], «Конвенція про взаємну видачу злочинців, укладена між Російською імперією і Португалією» [19], «Конвенція про взаємну видачу злочинців, укладена між Росією і Іспанією» [20], «Конвенція про видачу злочинців, укладена між Російською імперією і Герцогством Люксембурзьким» [21], «Конвенція про взаємну видачу злочинців між Російською імперією та США» [22], «Конвенція про взаємну видачу злочинців між Російською імперією і Нідерландами» [23], декларації між Росією і Швецією та між Росією і Данією про взаємну видачу осіб, які переслідуються за зловживання вибуховими речовинами [24; 45], «Російсько-японський договір про взаємну видачу злочинців» [26].

Загалом названі договори містили типові положення із деякими особливостями залежно від контрагента Російської імперії. Договорами визначалося, що держави взаємно зобов'язувалися видавати за вимогою іншої сторони усіх осіб, за виключенням власних підданих (громадян), які вчинили злочини чи проступки на території іншої держави, покарання за які передбачали не менше 1 року тюремного ув'язнення. До підданих (громадян), які не підлягали видачі, відносили «природних» підданих держави, від якої вимагалася видача (тобто таких, які набули права підданства чи громадянства шляхом народження чи натуралізації), та іноземців, які прирівнювалися до «природних» підданих через оселення в країні, одруження із місцевою жителькою, виховання із нею спільних дітей. Однак, за неможливості видачі власних підданих у більшості угод [16; 17; 20 та ін.] спеціально оговорювалося зобов'язання сторін переслідувати згідно зі своїми законами злочини і правопорушення своїх підданих проти законів іншої держави, якщо про це була заявлена вимога з боку контрагента. Вимога видачі повинна була заявлятися лише дипломатичним шляхом. Основною умовою видачі було пред'явлення оригіналу або завіреної копії судового вироку, обвинувального акту, постанови про арешт із зазначенням злочину (правопорушення), який вчинила особа, статей закону, які вказували склад злочину та покарання за нього. Якщо особа вчиняла злочин на території однієї держави, але була покарана чи визнана невинною на території іншої, така обставина відмінляла екстрадицію особи. Крім того, видача могла бути призупинена у разі вчинення особою іншого злочину на території держави, від якої вимагалася екстрадиція, до відбуття покарання. Деякі договори умовою екстрадиції визнавали також погашення всіх боргів та безспірних зобов'язань особи на території держави, від якої вимагалася видача. У разі якщо особа не належала до підданства жодної із двох держав, які укладали міжнародний договір про видачу злочинців, уряд держави, від якого вимагалася видача, повідомляв про заявлену вимогу тій державі, у підданстві (громадянстві) якої

знаходилася особа. Якщо ж держава, до підданства (громадянства) якої належала особа, в свою чергу вимагала видачі для судочинства і покарання згідно зі своїми законами злочинця, то держава, від якої вимагалася видача, могла здійснити її на свій розсуд, видавши особу або державі, до підданства (громадянства) якої вона належала, або тій державі, на території якої було вчинено злочин (правопорушення). Якщо видача особи вимагалася одночасно декількома державами, особа видавалася тій державі, в якій було скоєно злочин більшої тяжкості. А у разі скоєння злочинів однакової тяжкості – тій державі, до підданства (громадянства) якої належала особа, або тій, яка першою подала дипломатичним шляхом вимогу про видачу.

Ще до пред'явлення постанови про арешт держави могли взаємно вимагати попереднього затримання особи для запобігання її втечі. Однак іноземець звільнявся від затримання, якщо йому на протязі певного часу (у різних договорах зазначався різний термін попереднього затримання – від 20 до 40 діб) не було оголошено постанову про арешт.

Договори Російської імперії з іноземними державами про видачу злочинців регулювали також питання допитів свідків, проведення інших слідчих дій та висилки особистих і інших речей злочинців, які могли слугувати речовими доказами у кримінальних справах. Наприклад, у більшості міжнародних актів про видачу зазначалося, що держави взаємно могли надсилати дипломатичним шляхом клопотання про проведення допитів свідків та надання процесуальних документів про проведені допити. Крім того, якщо необхідною була присутність свідків під час провадження у справі на території іншої держави, також повинно було надсилатися клопотання дипломатичним шляхом про виклик свідка, де зазначалися умови виклику (питання фінансового забезпечення прибуття свідка на місце фактичного розгляду справи та компенсації за відрив від основних занять свідка й понесені ним витрати і незручності).

Проаналізувавши вказані вище угоди про висилку злочинців між Російською імперією та іноземними державами, наведемо загальний перелік злочинів і правопорушень, які могли слугувати підставою для подання вимоги про видачу особи та її подальшої депортації: 1) злочини проти життя та здоров'я особи: умисне вбивство або будь-яка умисна дія, що призвела до смерті людини, тяжких тілесних ушкоджень, довготривалої або невиліковної хвороби, хвороби, яка потягла за собою неспроможність працювати у подальшому; аборт; 2) злочини проти статевої свободи і статевої недоторканності: зґвалтування; задоволення статевої пристрасті неприродним способом та спокушання до цього інших осіб; насильницьке викрадення жінки; розбещення неповнолітніх їх батьками або особами, які їх виховували; 3) злочини проти волі, честі та

гідності особи: торгівля невільниками; посягання на особисту свободу та недоторканність житла; викрадення, підміна новонародженого; приховування соціального походження дитини; 4) злочини проти основ національної безпеки: виготовлення та завідоме використання фальшивих документів, актів верховної влади, державних печаток, клейм, знаків; державна зрада, яка ставить в небезпеку державний спокій або незалежність держави; змова і смута; замах на уряд та його виконавчі органи; 5) злочини проти власності: крадіжка; грабіж; розбій; шахрайство; вимагання; привласнення речей особами, відповідальними за їх збереження; підпал; пошкодження залізниць, морського та річкового транспорту, рудників, телеграфного сполучення; знищення чужих істотних запасів, товарів, речей, рухомого майна, вчинені скопом або шайкою з використанням відкритої сили; переховування речей, отриманих незаконним шляхом; зловживання довірою; погроза знищення майна; обманні дії шкіперів чи матросів проти судновласників; 6) злочини у сфері господарської діяльності: фальшивомонетництво; виготовлення чи завідоме використання фальшивих грошей, цінних паперів, кредитних білетів тощо; злісне банкрутство; 7) злочини проти громадської безпеки: «злочинство скопом» – вчинення злочинів організованою групою осіб, бандитизм; незаконне виготовлення, придбання, зберігання, носіння і розповсюдження вибухових речовин, нанесення шкоди особі або майну за допомогою вибухових речовин; 8) злочини проти правосуддя: завідомо неправдиві показання свідків, експертів у суді, підкуп свідків і експертів, схилення до вчинення вказаних дій, завідомо неправдиве повідомлення про вчинення злочину з метою нашкодити особі; 9) злочини у сфері службової діяльності: хабарництво, підкуп осіб, які виконували службові обов'язки. Крім того, кримінально-караними діями відповідно до міжнародних угод визнавалися також багатоженство та смута корабельного екіпажу в тому разі, коли екіпаж заволодіє судном за допомогою обману, насильства проти командира або видасть судно морським розбійникам.

У текстах більшості угод Росії з іноземними державами у сфері екстрадиції виключалася висилка осіб за політичні діяння. Якщо особа видавалася, то вона могла нести покарання лише за діяння, вказане у клопотанні про видачу, навіть якщо йому передував політичний або інший злочин. Однак це правило не діяло, якщо особа відбула покарання або була виправдана і не виїхала з країни на протязі певного часу (в різних договорах встановлювався різний термін виїзду – від 1 до 3 місяців) чи повернулася туди повторно.

Таким чином, аналіз викладеного матеріалу дозволяє дійти висновків про існування значної кількості міжнародних правових актів у сфері екстрадиції злочинців, укладених Російською імперією протягом другої половини XIX – на початку XX ст. В цілому нормативні положення вивчених договорів детально регулювали

порядок і вимоги до видачі злочинців. На підставі розглянутих міжнародних угод та для більшої деталізації процедур видачі та прийняття злочинців 1911 року було прийнято закон «Про видачу злочинців на вимогу іноземних держав», який став частиною національного російського законодавства, увійшовши до Статуту кримінального судочинства.

Список використаних джерел: 1. Макаров М. А. Кримінально-процесуальне забезпечення екстрадиції : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09 / Макаров Марк Анатолійович. – Ірпінь, 2012. – 24 с. 2. Мотиль В. І. Прокурорський нагляд за екстрадицією особи : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09 / Мотиль Віктор Іванович. – Ірпінь, 2012. – 19 с. 3. Несторенко С. І. Міжнародно-правовий захист прав людини при здійсненні екстрадиції : [монографія] / С. С. Несторенко. – О. : Фенікс, 2011. – 192 с. 4. Березняк В. С. Екстрадиція як інститут кримінально-процесуального права України : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09 / Березняк Василь. Сергійович. – Д., 2009. – 20 с. 5. Свистуленко М. П. Екстрадиція в правовій системі України: основні кримінально-правові аспекти : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08 / Свистуленко Мирослава Петрівна. – К., 2005. – 17 с. 6. Гавриш Т. С. Проблеми допустимості доказів, отриманих в ході міжнародної правової допомоги в кримінальних справах : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09 / Гавриш Тетяна Степанівна. – Х., 2004. – 20 с. 7. Васильев Ю. Г. Институт выдачи преступников (экстрадиции) в современном международном праве : монография / Ю. Г. Васильев. – М. : Современ. экономика и право, 2003. – 318 с. 8. Высочайше ратификованная конвенция о взаимной выдаче преступников, заключенная между Россией и Данией : закон Российской империи от 15.10.1866 № 43677 // Полное собрание законов Российской империи. – Собр. 2-е. – Т. XLI, отд-ние 2-е. – СПб. : Тип. II отд-ния С.Е.И.В. Канцелярии, 1868. – 1441 с. 9. О высочайше ратификованной конвенции, заключенной между Россией и Нидерландами 7/19 апреля 1867 года, касательно взаимной выдачи преступников : закон Российской империи от 11.09.1867 № 44962 // Полное собрание законов Российской империи. – Собр. 2-е. – Т. XLII, отд-ние 2-е. – СПб. : Тип. II отд-ния С.Е.И.В. Канцелярии, 1871. – 1556 с. 10. Высочайше утвержденная конвенция о взаимной выдаче преступников, заключенная между Россией и Великим Герцогством Гессенским 3/13 ноября 1869 г. : закон Российской империи от 11.11.1869 № 7652 // Полное собрание законов Российской империи. – Собр. 2-е. – Т. XLIV, отд-ние 2-е. – СПб. : Тип. II отд-ния С.Е.И.В. Канцелярии, 1873. – 523 с. 11. Высочайше ратификованная конвенция о взаимной выдаче преступников, заключенная между Россией и Италией : закон Российской империи от 14.05.1871 № 49600 // Полное собрание законов Российской империи. – Собр. 2-е. – Т. XLVI, отд-ние 2-е. – СПб. : Тип. II отд-ния С.Е.И.В. Канцелярии, 1874. – 936 с. 12. Высочайше ратификованная конвенция о взаимной выдаче преступников, заключенная между Россией и Швейцарией : закон Российской империи от 05.12.1873 № 52865 // Полное собрание законов Российской империи. – Собр. 2-е. – Т. XLVIII, отд-ние 2-е. – СПб. : Тип. II отд-ния С.Е.И.В. Канцелярии, 1876. – 696 с. 13. О конвенции о взаимной выдаче преступников, заключенной 3/15 октября 1874 года, между Россией и Австро-Венгрией : закон Российской империи от 23.12.1875 № 55416 //

Полное собрание законов Российской империи. – Собр. 2-е. – Т. L, отд-ние 2-е. – СПб. : Тип. II отделения С.Е.И.В. Канцелярии, 1877. – 529 с. **14.** О конвенции о взаимной выдаче преступников, заключенной между Россией и Испанией : закон Российской империи от 05.09.1877 № 57693 // Полное собрание законов Российской империи. – Собр. 2-е. – Т. LII, отд-ние 2-е. – СПб. : Тип. II отделения С.Е.И.В. Канцелярии, 1879. – 344 с. **15.** О дополнительной декларации к конвенции о взаимной выдаче преступников, заключенной между Россией и Бельгией 25 августа / 4 сентября 1872 года : закон Российской империи от 17.07.1881 № 320 // Полное собрание законов Российской империи. – Собр. 3-е. – Т. I. – СПб. : Гос. тип., 1885. – 614 с. **16.** Высочайше ратификованная конвенция, заключенная 24 августа / 5 сентября 1883 года, между Россией и Княжеством Монако о взаимной выдаче преступников : закон Российской империи от 03.10.1883 № 1746 // Полное собрание законов Российской империи. – Собр. 3-е. – Т. III. – СПб. : Гос. тип., 1886. – 998 с. **17.** Нота Российского Министра Иностранных Дел Статс-секретаря Гирса, обмененная 1/13 января 1885 года, с высочайшего соизволения на таковую же ноту Германского Посла при Императорском Российском Дворе, по вопросу о взаимной выдаче преступников : закон Российской империи от 1/13.01.1885 № 2644 // Полное собрание законов Российской империи. – Собр. 3-е. – Т. V. – СПб. : Гос. тип., 1887. – 1525 с. **18.** Об обмене между Россией и Баварией министерских нот относительно взаимной выдачи преступников : закон Российской империи от 09.08.1885 № 3158 // Полное собрание законов Российской империи. – Собр. 3-е. – Т. V. – СПб. : Гос. тип., 1887. – 1525 с. **19.** Высочайше ратификованная конвенция о взаимной выдаче преступников, заключенная между Россией и Португалией 28 апреля / 10 мая 1887 года : закон Российской империи от 09.06.1887 № 4564 // Полное собрание законов Российской империи. – Собр. 3-е. – Т. VII. – СПб. : Гос. тип., 1889. – 1158 с. **20.** Высочайше ратификованная конвенция о взаимной выдаче преступников, заключенная между Россией и Испанией 12/24 апреля 1888 года : закон Российской империи от 03.05.1888 № 5180 // Полное собрание законов Российской империи. – Собр. 3-е. – Т. VIII. – СПб. : Гос. тип., 1890. – 1165 с. **21.** Высочайше ратификованная конвенция о взаимной выдаче преступников, заключенная между Россией и Великим Герцогством Люксембургским : закон Российской империи от 03.05.1892 № 8571 // Полное собрание законов Российской империи. – Собр. 3-е. – Т. XII. – СПб. : Гос. тип., 1895. – 1386 с. **22.** Высочайше ратификованные: I. Конвенция о взаимной выдаче преступников, заключенная между Россией и Соединенными Штатами Северной Америки, и II. Дополнительный к этой Конвенции протокол : закон Российской империи от 04.04.1893 № 9483 // Полное собрание законов Российской империи. – Собр. 3-е. – Т. XIII. – СПб. : Гос. тип., 1897. – 1381 с. **23.** Высочайше ратификованная конвенция о взаимной выдаче преступников, заключенная между Россией и Нидерландами : закон Российской империи от 12.12.1893 № 10142 // Полное собрание законов Российской империи. – Собр. 3-е. – Т. XIII. – СПб. : Гос. тип., 1897. – 1381 с. **24.** Декларация, подписанная с Высочайшего соизволения, между Россией и Швейцарией о взаимной выдаче лиц, преследуемых за злоупотребление взрывчатыми веществами: закон Российской империи от 9/22.02.1908 № 30039 // Полное собрание законов Российской империи. – Собр. 3-е. – Т. XXVIII, отд-ние I. – СПб. : Гос. тип., 1911. – 1041 с. **25.** Декларация, подписанная с

Высочайшего соизволения, в Копенгагене, о взаимной выдаче лиц, преследуемых за злоупотребление взрывчатыми веществами : закон Российской империи от 26.02/11.03.1909 №31522 // Полное собрание законов Российской империи. – Собр. 3-е. – Т. XXIX, отд-ние I. – СПб. : Гос. тип., 1912. – 1053 с. **26.** Высочайше ратификованный Русско-Японский Договор о взаимной выдаче преступников и дополнительная к нему Декларация: закон Российской империи от 29.07.1911 № 35707 // Полное собрание законов Российской империи. – Собр. 3-е. – Т. XXX, отд-ние I. – СПб. : Гос. тип., 1914. – 1433 с.

Надійшла до редколегії 06.12.2013

Стащак А. Ю. Экстрадиция преступников в соответствии с международными соглашениями Российской империи (вторая половина XIX – начало XX ст.)

В результате проведённого анализа международных нормативно-правовых актов в сфере выдачи преступников, заключённых Российской империей на протяжении 1861–1917 гг., рассмотрены основные положения, регулировавшие порядок экстрадиции преступников, охарактеризованы типичные требования к их выдаче и приёму, предоставлен перечень основных групп и составов преступлений, за которые предусматривалась взаимная выдача преступников.

Ключевые слова: миграция, международный договор, конвенция, декларация, экстрадиция, прием преступника.

Stashchak A. Y. Extradition of offenders according to international treaties of the Russian Empire (2nd half of the XIX – beginning of the XX centuries)

The article contains the analysis of international treaties in the sphere of the offenders' extradition, where the Russian Empire was the party in the period of 1861–1917. The fundamentals, regulated the procedure of offenders' extradition, are analyzed. The author also describes typical requirements for the extradition and reception of criminals. Furthermore the list of the main groups of crimes and offences and their corpus delicti, which stipulate the mutual extradition, is studied. The author also proves the necessity of further scientific studies in the field of historical footing of international extradition's legal basis and practice.

Object of the study is international treaties of the Russian Empire in the field of the offenders' extradition (2nd half of the XIX – beginning of the XX centuries). **Subject of the study** is the extradition of offenders according to international treaties of the Russian Empire (2nd half of the XIX –beginning of the XX centuries). **Purpose of the study** is to research the historical genesis of the offenders' extradition according to international treaties of the Russian Empire in the period of 1861–1917. **Research methods** are comparative and legalistically logical. **The relevance of the study** is determined by the insufficient scientific research of historical genesis of the offenders' extradition's legal basis, in particular in the Russian Empire of the 2nd half

of the XIX – beginning of the XX centuries. **Research results** are analysis of the fundamentals of the extradition treaties, where the Russian Empire was the party in the period of 1861–1917. **Range of application is** legal history. **Practical value of the work is** that some provisions of the article may be used while writing monographs or educational and methodical manuals. **Conclusions are** that the analysis proves the occurrence of detailed and circumspect legal basis for the offenders' extradition in the 2nd half of the XIX – beginning XX centuries and its' active implementation in the Russian Empire.

Keywords: migration, international treaty, convention, declaration, extradition, offender's reception.

